

Отже, підсумовуючи сказане, робимо висновок, що впровадження БН дозволяє знайти відповіді на актуальні питання для шкільної освіти: формування свідомого ставлення учнів до прийняття рішень, їхньої особистої відповідальності за зроблений вибір, усвідомлення учнями самих себе та розуміння інших людей, розвиток дослідницьких навичок школярів і підвищення їхньої мотивації до навчання.

Для реалізації БН в українській школі необхідно вирішити низку питань: визначитися з колом видатних осіб, біографії яких обговорювати з учнями у рамках того чи іншого навчального предмета; укласти репозитарій матеріалів про звичайних людей у різні часи та в різних обставинах для використання вчителем; педагогам з'ясувати, про кого із їхнього особистого життя варто повести мову з учнями, встановити місце та доцільність використання в освітньому процесі власного біографічного досвіду. БН слід запровадити у вищій і післядипломній педагогічній освіті в контексті підготовки вчителів до роботи з біографіями інших людей і з власним біографічним досвідом особистості. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Lerner B. (2005, March 16) Why Teach Biography? Education Week, vol. 24, issue 27, p. 37.
2. Christenson L. Inspire, Reach, and Teach Through Biography. URL: http://teachers.yale.edu/curriculum/viewer/initiative_13.03.05_u#comment
3. Smith R. Other's Mistakes Don't Have to be Your Own. URL: http://teachers.yale.edu/curriculum/viewer/initiative_13.03.09_u
4. Taylor D. Understanding Character Development Through the Use of Autobiography. URL : http://teachers.yale.edu/curriculum/viewer/initiative_13.03.08_u
5. Литвинюк Л.В. Біографічне навчання у післядипломній педагогічній освіті. Частина 1: Поняття та моделі. *Постметодика*. 2014. № 3. С. 14–18..

Мороз Петро Володимирович,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ

У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Цивілізаційні зміни, що відбуваються в світі, висувають нові вимоги до розвитку загальної середньої освіти. Якщо орієнтуватися на теорію поколінь, нині в школі навчаються абсолютно нові за типом мислення учні, так зване покоління Z — «цифрові» діти, для яких цифрові технології вже буденність, а пошук та відбір різноманітної інформації — це те, що вони вмють найкраще. Тому, як зазначають психологи, традиційний принцип передачі готових знань з вуст вуста, тобто від вчителя до учня, в сучасних умовах безнадійно застарів [1; 2].

Як зазначає у своїй книзі «Покоління і стилі навчання» Джулі Коатс, місія педагога полягає вже в непростій передачі знань, а в психолого-педагогічній підтримці індивідуального розвитку особистості через долучення її до світу культурних цінностей та самоідентифікацію [1]. Це означає, що школа, і вчитель історії зокрема, має орієнтуватися на використання таких педагогічних технологій та методик за допомогою яких не просто поповнювалися б знання учнів з навчального предмета, а й розвивалися такі якості учня, як пізнавальна активність, самостійність, критичне мислення, уміння творчо виконувати завдання. Одним з ефективних способів досягнення цієї мети є організація дослідницької діяльності учнів як на уроках, так і у позаурочний час [3].

Нині дослідницька поведінка розглядається вже як стиль життя кожної сучасної людини, а не лише тих хто займається науковими розробками. Потреба досліджувати навколишній світ — це одна із найбільш цінних та ефективних особливостей психіки людини, яка забезпечує умови її адаптації до зовнішнього

середовища, задоволення творчих, духовних та емоційних потреб. Особливої цінності набувають уміння швидко і ґрунтовно аналізувати проблемну ситуацію, здатності знайти рішення (часом нестандартне) навчальної проблеми, взяти відповідальність за його прийняття. Більше того, дослідницька діяльність зміцнює позитивну самооцінку, підвищує рівень навчальних досягнень учня, породжує впевненість у собі і почуття задоволення від досягнутих успіхів [3; 4].

В межах дослідження теми «Методичні засади компетентісно орієнтованої історичної та громадянської освіти в ліцеї» нами були проведені опитування вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, бесіди, глибинні інтерв'ю. Анкетуванням було охоплено 147 вчителів історії з різних областей України (з них 105 респонденти через он-лайн опитування). Дані анкетування дозволяють нам стверджувати, що переважна більшість вчителів (93,4%) розуміють актуальність організації дослідницької діяльності в процесі навчання історії. В своїх відповідях вони зазначали, що впровадження дослідницької діяльності в навчальний процес сприяє створенню позитивної мотивації учнів до навчання (84%); забезпечує умови для повноцінного формування знань, умінь і навичок, передбачених освітніми стандартами та навчальною програмою з історії (75%); стимулює вироблення навичок здобувати знання шляхом самостійного аналізу конкретного історичного факту чи явища (75%); спонукає учнів до створення оригінального навчально-значущого продукту (68%); дозволяє формувати активну, творчу особистість, яка здатна буде реалізувати себе у суспільному і особистому житті (42%); розвиває критичне мислення учнів (34%).

Результати анкетування засвідчили про те, що більшу увагу опитані вчителі приділяють роботі з історичними писемними джерелами, дискусійним моментам (зокрема, полемізувати), аналізу історичного матеріалу. Втім, недостатньо часу вони відводять на розвиток таких дослідницьких вмінь, як: знаходити проблеми в історичному матеріалі (а це першооснова дослідницької діяльності), продукувати ідеї, висувати гіпотези в умовах проблемної ситуації, бачити протиріччя, переносити знання і вміння в нову ситуацію, проявляти незалежність судження, нестандартність мислення, передавати здобуту теоретичну інформацію іншим в доступній формі. Це, на нашу думку, вносить дисбаланс в пов-

ноцінну організацію дослідницької діяльності в процесі навчання історії, адже саме в цих компонентах вмінь полягає практичний бік зазначеної діяльності. Саме з цього починається власне навчальне дослідження.

Як засвідчили глибинні інтерв'ю та аналіз підручників, недостатньо уваги на уроці історії приділяється роботі з такими видами візуальних джерел як фотографія, реклама, плакат, графічна статистика, твори образотворчого мистецтва. Теж саме стосується використання в навчальному процесі дослідницьких завдань на аналіз речових та усних історичних джерел. Такий підхід суттєво зменшує зацікавленість учнів в навчанні історії [4].

На нашу думку, дослідницька діяльність учнів на уроках історії має являти собою системну пошукову роботу, яка ґрунтується на опрацюванні в процесі навчання різноманітних джерел інформації (писемних історичних джерел, наукової, публіцистичної, художньої літератури, карт, ілюстрацій, фотоджерел, спогадів очевидців подій, музейних експонатів тощо), що дає учням змогу самостійно, а на початковому етапі з допомогою вчителя, розкрити сутність історичних подій, явищ, процесів, охарактеризувати та порівнювати діяльність історичних осіб, суспільний устрій, релігійні погляди і культурні здобутки народів минулого; оцінювати внесок цивілізацій у світову культуру тощо [3].

Підсумовуючи зазначимо, що роль педагога в умовах дослідницького навчання істотно відрізняється від тієї, що відводиться йому в традиційному, що базується на основі використання переважно репродуктивних методів навчання. Педагог стає консультантом та помічником юного дослідника. Такий підхід потребує й відбору методів і форм навчання й оцінювання навчальних досягнень учнів, що відповідають вимогам організації пізнавальної діяльності учнів у процесі розв'язання проблемних ситуацій. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Коатс Дж. Поколения и стили обучения. Москва: МАПДО; Новочеркасск: НОК, 2011. 121 с.
2. Мірошникова А. Як вчителям порозумітися з «цифровим» поколінням дітей. URL: <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovym-pokolinnnyam-ditej-porady-psyhologa/> (Дата звернення: 04.05. 2019)

3. Мороз П.В., Мороз І.В. Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі: методичний посібник. Київ, 2018. 96 с.
4. Мороз П.В., Мороз І.В. Практичні аспекти організації дослідницької діяльності в процесі навчання історії в основній школі. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 4. С. 99–109.

Науменко Світлана Олександрівна,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу моніторингу
та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ ПО ЗАКІНЧЕННЮ ЗАКЛАДІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У Законі України «Про освіту» (2017 р.) та проекті Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2019 р.) законодавчо закріплена нова для вітчизняної освітньої системи норма, яка передбачає проведення державної підсумкової атестації (далі — ДПА) у формі зовнішнього незалежного оцінювання (далі — ЗНО) по закінченню закладів базової середньої освіти (гімназії).

Застосування ДПА у формі ЗНО на рівні базової середньої освіти потребує перегляду мети ДПА в гімназії, форм іспитів з певних навчальних предметів або їх частин, типів і форм тестових завдань в тестах з різних предметів. Актуальним є зарубіжний досвід застосування зовнішнього незалежного оцінювання по закінченню закладів базової середньої освіти (для учнів 14–16 років).

У країнах Європи зовнішнє незалежне оцінювання (державні іспити) по закінченню закладів базової середньої освіти проводиться лише у Великій Британії, Ірландії, Ісландії, Нідерландах, Франції (у Франції воно є обов'язковим) [1], Естонії, Латвії та Литві.

Мета цих іспитів — визначити рівень освітніх досягнень випускників (здобувачів освіти), які закінчують обов'язкову базову середню освіту, та допомогти їм обрати напрям спеціалізації на наступному рівні освіти [2].

У країнах Європи складанням зовнішнього незалежного оцінювання по закінченню закладів базової середньої освіти та отриманням сертифікату про завершення обов'язкової середньої освіти завершується обов'язкова освіта: навчання на наступному рівні є необов'язковим. Саме тому, під час навчання у старших класах базової середньої освіти викладаються й практико-орієнтовані предмети, наприклад, домашня економіка (домоведення) (home economics), технологія матеріалів (деревина) (робота з деревом) (materials technology (wood)), металообробка (робота з металом) (metalwork), технічна графіка (technical graphics), сільське господарство та землекористування (agriculture and land use) та ін. [3; 4], які допомагають здобувачам освіти після завершення обов'язкової базової середньої освіти у пошуку роботи.

У деяких країнах Європи, наприклад, у Великій Британії і Латвії, високий бал за зовнішнє незалежне оцінювання по закінченню закладів базової середньої освіти дає можливість здобувачу освіти навчатися на наступному рівні освіти та вступати до закладу вищої освіти. Так, у Латвії здобувачі базової освіти отримують сертифікат про завершення обов'язкової середньої освіти лише за умови успішного складання іспитів зовнішнього незалежного оцінювання по закінченню закладів базової середньої освіти. Цей сертифікат дає право здобувачу освіти навчатися на наступному рівні освіти. В іншому випадку він отримує табель, який дозволяє йому продовжувати навчання лише за програмами основної професійної або ремісничої освіти.

У країнах Європи здобувачі освіти складають ЗНО по закінченню закладів базової середньої освіти з обов'язкових та на їхній вибір предметів. До обов'язкових предметів (2–5 залежно від країни) відносяться: **державна мова** (англійська — у Великій Британії; уельська — в Уельсі (Велика Британія); ірландська — в Північній Ірландії (Велика Британія) та Ірландії; ісландська — в Ісландії; естонська — в Естонії; латвійська — в Латвії; литовська — в Литві; французька — у Франції), **математика**, а також **англійська мова** (в Ісландії, Ірландії та Уельсі й Північній Ірландії (Велика Британія)), або **рідна мова** (наприклад, польська, російська в Литві та Латвії; датська, норвезька або шведська в Ісландії), або **іноземна мова** (англійська, німецька, російська або французька — на вибір здобувача) та **історія Латвії** (в Латвії), або з **природничих наук** (в Ісландії), або з **історії**